

Burgerparticipatie en sociale steun tijdens de coronacrisis

Bevindingen van een survey-onderzoek
in België van 8–17 mei 2020

Drs. Cato Waeterloos
Dr. Jonas De Meulenaere
Prof. Dr. Michel Walrave
Prof. Dr. Koen Ponnet

Colofon

Titel: Burgerparticipatie en sociale steun tijdens de coronacrisis: Bevindingen van een survey-onderzoek in België van 8-17 mei 2020

Auteurs: Cato Waeterloos, Jonas De Meulenaere, Michel Walrave & Koen Ponnet

Publicatiedatum: 28 mei 2020

Universiteit Gent

Faculteit Politieke & Sociale Wetenschappen
Vakgroep Communicatiewetenschappen
Onderzoeksgroep imec-mict-UGent
Korte Meer 11 9000 Gent

Contact:

Cato Waeterloos
T+32 489561700
Cato.Waeterloos@UGent.be

Jonas De Meulenaere
T +32 92646711
Jonas.DeMeulenaere@UGent.be

Gelieve te citeren als:

Waeterloos, C., De Meulenaere, J., Walrave, M., & Ponnet, K. (2020). *Burgerparticipatie en sociale steun tijdens de coronacrisis: Bevindingen van een survey-onderzoek in België van 8-17 mei 2020*. Gent: Universiteit Gent.

Inhoud

0. Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Wie heeft deelgenomen aan het onderzoek?	6
3. Burgerparticipatie tijdens de coronaperiode	9
<i>Verklarende factoren burgerparticipatie</i>	11
Protest en consumentisme	11
Solidariteitsacties.....	12
Participatie via Hoplr.....	12
4. Collectieve effectiviteit	14
<i>Leeftijd en collectieve effectiviteit</i>	15
<i>Inkomen en collectieve effectiviteit</i>	16
<i>Opleidingsniveau en collectieve effectiviteit</i>	17
5. Sociale steun tijdens coronaperiode	18
<i>Gepercipieerde sociale steun</i>	18
Verklarende factoren gepercipieerde sociale steun.....	20
Leeftijd en gepercipieerde sociale steun.....	22
Inkomen en gepercipieerde sociale steun.....	23
Opleidingsniveau en gepercipieerde sociale steun.....	24
<i>Ontvangen sociale steun</i>	25
6. Afsluiting	26
Referenties	27

0. Samenvatting

De verspreiding van het coronavirus stelt ons voor de nodige uitdagingen, dit zowel op persoonlijk als op maatschappelijk vlak. Dit rapport beschrijft de resultaten van een survey-onderzoek, uitgevoerd bij 7146 Vlaamse gebruikers van het online buurtnetwerk Hoplr. Specifiek trachten we met dit onderzoek burgerparticipatie en sociale steun tijdens de coronacrisis in kaart te brengen.

- **Het steunen van lokale handelaars is veruit de meest voorkomende vorm van burgerparticipatie tijdens de coronaperiode.** Daarnaast gaf ongeveer de helft van de respondenten aan reeds boodschappen te hebben gedaan voor iemand die dit niet kon door het coronavirus. Ongeveer een derde van de steekproef heeft reeds iets gedoneerd tijdens de coronacrisis of bijgedragen aan het maken van materiaal (zoals het naaien van mondkapjes of het 3D-printen van materiaal). Ook het online buurtnetwerk Hoplr wordt voor burgerparticipatie gebruikt tijdens de coronacrisis, bijvoorbeeld om hulp aan te bieden (18,2%) of anderen aan te moedigen de coronamaatregelen te volgen (14,7%).
- **Burgers staan algemeen positief tegenover de mogelijkheid om de coronacrisis gezamenlijk aan te pakken.** Uit onze resultaten bleek overigens hoe oudere respondenten en respondenten uit een hogere inkomensklasse gemiddeld hoger scoorden in termen van collectieve effectiviteit.
- **Gepercipieerde sociale steun tijdens de coronaperiode is algemeen hoog, maar sociale risicogroepen ervaren minder sociale steun.** Een groot deel van de steekproef lijkt het gevoel te hebben op anderen te kunnen rekenen tijdens de coronaperiode, wanneer ze bijvoorbeeld nood hebben aan een gesprek (73%) of wanneer men naar de dokter moet (64,9%). Tegelijk hebben ouderen en personen met een lager diploma en inkomen minder het gevoel op anderen te kunnen rekenen tijdens deze periode.
- **De resultaten wijzen op meer sociaal evenwicht bij gepercipieerde steun via Hoplr.** Een derde tot de helft van de respondenten geeft aan het gevoel te hebben dat ze via Hoplr hulp zouden krijgen tijdens de coronaperiode. Een interessante bevinding hierbij is dat de verschillen ten aanzien van gepercipieerde sociale steun in het algemeen qua opleidings- en inkomensniveau, alsook leeftijd, minder sterk tot uiting komen op Hoplr, wat indicatief kan zijn voor een arm-wordt-rijker scenario.
- **Nieuwsconsumptie, maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel en lokale sociale integratie spelen een belangrijke rol in burgerparticipatie.** Lokale sociale integratie, in de vorm van een lokaal gemeenschapsgevoel en lidmaatschap van lokale verenigingen, gaat dus hand in hand met nieuws als belangrijke verklarende factoren voor het participeren in burgeractie.
- **Personen met groter sociaal netwerk en sterker gemeenschapsgevoel ervaren meer sociale steun tijdens de coronaperiode.** Ook verbondenheid met een online buurtnetwerk is positief geassocieerd met gepercipieerde steun, dit zowel voor algemene steun, maar voornamelijk voor steun via het Hoplr-netwerk.

1. Inleiding

De wereldwijde verspreiding van het nieuwe coronavirus heeft een drastische impact op ons dagdagelijks leven en stelt de nodige uitdagingen, zowel op persoonlijk als maatschappelijk vlak. Op 13 maart 2020 kondigde de Belgische overheid een reeks maatregelen aan om de verspreiding van het virus tegen te gaan. Het land werd in 'lockdown' geplaatst, winkels sloten de deuren en zowel studeren als werken zou zo veel mogelijk van thuis uit moeten gebeuren. Tegelijk schoten heel wat burgers in actie om de negatieve gevolgen van deze crisis zo veel mogelijk te beperken en ook de druk op de gezondheidszorg te laten dalen. Onder het motto **'flatten the curve'**, begon men met het vrijwillig naaien van mondklappers, werden inkopen gedaan voor risicogroepen en sociale media gebruikt om anderen aan te moedigen zich aan de maatregelen te houden.

Het centrale uitgangspunt binnen deze studie is dat het aanpakken van de coronacrisis door burgers een belangrijke lokale dimensie omvat. De buurt is de primaire omgeving waarbinnen mensen in contact komen en geconfronteerd worden met de werkelijkheid van de coronacrisis. De maatregelen rond social distancing, het gedrag van anderen, het gebruik van mondklappers, de gesloten winkels en horecazaken, en het verbod om op banken te zitten waarover gerapporteerd wordt in de nieuwsmedia en waarover gediscussieerd wordt onderling, worden direct en niet-gemedieerd ervaren wanneer mensen hun huis verlaten. Tegelijk vormen de verschillende lokale formele en informele netwerken een primair kanaal waarlangs nieuws en informatie worden uitgewisseld en bediscussieerd, leden gemobiliseerd kunnen worden en solidariteit zich kan gaan manifesteren.

Ten aanzien van lokale informele netwerken zien we al langer een tendens waarin buurtbewoners sociale media platformen gaan gebruiken om zich te verenigen in online buurtnetwerken. Via deze online netwerken wordt er lokale informatie uitgewisseld, discussies gevoerd, maar ook, en vooral, hulpvragen gesteld. Hoewel de lokale "ge-zij van ..." groepen op Facebook het meest in het oog springen, bestaan er ook verschillende buurtgeoriënteerde platformen, waarvan Hoplr in België het belangrijkste is.

Vanuit bovenstaande observaties stellen we ons de vraag *in welke mate gebruikers van online buurtnetwerken overgaan tot burgerparticipatie tijdens de coronaperiode, ze sociale steun verkrijgen en ervaren en wat de rol kan zijn van online buurtnetwerken in het aanpakken van de coronacrisis*. Onderzoeksgroep imec-mict-UGent, voerde van 8 tot 17 mei hiertoe een grootschalig vragenlijstonderzoek uit bij 7146 Hoplr-gebruikers. De doelstelling van het onderzoek was drieledig. Ten eerste was het de bedoeling met dit onderzoek na te gaan hoe Hoplr-gebruikers tijdens de coronaperiode collectieve actie ondernemen, en dus participeren om de gevolgen van de crisis te verzachten. Ten tweede werd onderzocht hoe Hoplr-gebruikers tijdens de coronaperiode op anderen kunnen terugvallen voor sociale steun en praktische hulp. Tot slot onderzocht deze studie ook welke factoren aanleiding geven tot burgerparticipatie en het ontvangen van sociale steun tijdens de coronaperiode.

2. Wie heeft deelgenomen aan het onderzoek?

Dit onderzoek werd verspreid onder de gebruikers van het online buurtnetwerk Hoplr. Meer bepaald werden 250 Hoplr-buurtten in Vlaanderen met minimaal 100 gebruikers willekeurig geselecteerd, proportioneel naar het aantal Hoplr-gebruikers per buurt. De respondenten kregen vervolgens een uitnodiging om aan het onderzoek deel te nemen via het platform zelf, alsook via een email-uitnodiging en via een notificatie via de Hoplr-app, afhankelijk van de privacy-instellingen van de gebruikers. Er werden tot twee herinneringen verstuurd naar die respondenten die nog niet hadden deelgenomen.

In totaal namen 8586 personen deel aan het onderzoek, wat neerkomt op een responsepercentage van ca. 10%. Na het opschonen van de gegevens¹ verkregen we een finale dataset die bestond uit 7146 Hoplr-gebruikers, representatief voor de Vlaamse Hoplr gebruiker in termen van geslacht, maar met een lichte overrepresentatie van oudere Hoplr gebruikers. Van alle respondenten gaf 64% aan met geen enkele covid-19 gerelateerde situatie in contact te zijn gekomen. Hieronder beschrijven we onze steekproef aan de hand van verschillende socio-demografische variabelen.

¹ Tijdens het opschonen van de gegevens werden respondenten uit de dataset verwijderd die de vragenlijst niet volledig invulden. Nadien werden ook respondenten verwijderd wiens antwoorden niet correct konden worden afgeleid bij de open vragen (zoals geboortjaar).

Tabel 1 Steekproefbeschrijving

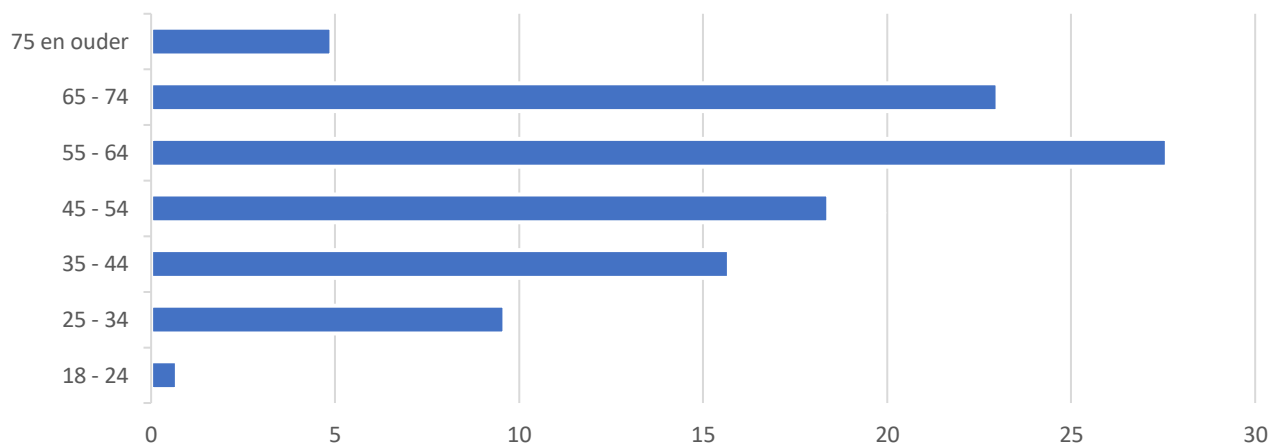
	<i>n (%)</i>
Geslacht	
Man	3093 (43,3%)
Vrouw	4046 (56,6%)
Andere	7 (0,01%)
Leeftijd in jaren (min-max / gemiddelde / SD ²)	18 – 89 / 54,63 / 13,83
Hoogst behaalde diploma	
Geen diploma, diploma lager onderwijs of lagere graad secundair onderwijs	468 (6,5%)
Diploma secundair onderwijs	1943 (27,2%)
Diploma hoger onderwijs	4735 (66,3%)
Burgerlijke staat	
Ongehuwd	1882 (26,3%)
Gehuwd	3792 (53,1%)
Verweduwd	371 (5,2%)
Gescheiden	1101 (15,4%)
Inkomenscategorie ³	
Laag inkomensgezin	900 (12,6%)
Midden inkomensgezin	1982 (27,7%)
Hoog inkomensgezin	4264 (59,7%)

Nota - $n = 7146$

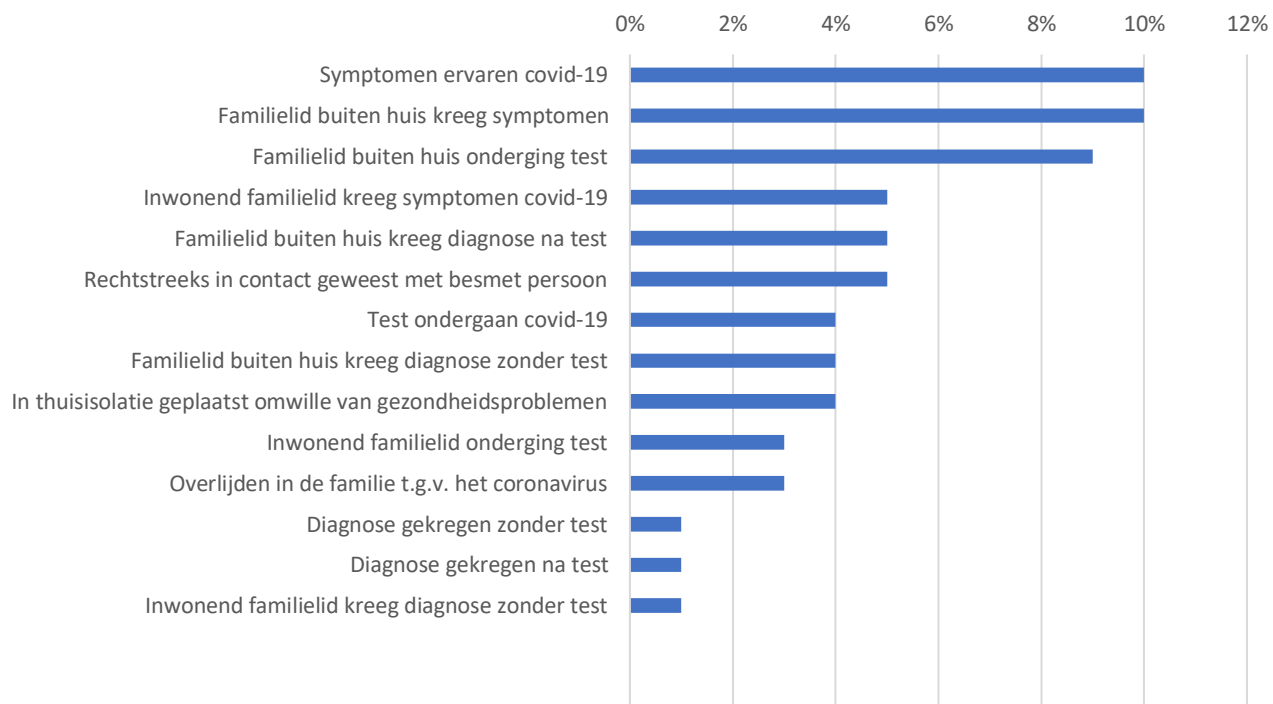
² SD = standaard deviatie

³ Wat betreft inkomen, werd aan de respondenten gevraagd wat het gemiddeld netto beschikbaar inkomen van hun huishouden was in februari 2020 (inclusief lonen, kinderbijslag, maaltijdcheques, uitkering, pensioen,...), gaande van 1 (minder dan €499,99 per maand) tot 15 (€7000,00 of meer per maand). Zoals in gelijkaardige studies (Clark & Senik, 2010; Ponnet, 2014), werd nadien een nieuwe variabele aangemaakt op basis van het midpunt van elk van de categorieën (met €7000,00 als midpunt van de laatste categorie). Omdat omvang van het huishouden en leeftijd van de leden van het huishouden (kinderen versus volwassenen) van belang zijn wanneer huishoudens worden vergeleken op basis van hun inkomen, werd de aangepaste *OECD equivalence scale* (Hagenaars, De Vos, & Asghar Zaidi, 1994) gebruikt. Vervolgens kon op basis van het *equivalent income* elke respondent worden opgedeeld in een laag (minder dan €1249,99), midden (tussen €1250,00 en €1750,00) of hoog inkomensgezin (meer dan €1750,00).

Leeftijdscategorieën ($n = 7146$) - opgedeeld volgens percentage van de sample (%)

Confrontatie met covid-19 - aantal respondenten dat aangaf met onderstaande situaties geconfronteerd te zijn (%) ($n = 7146$)

3. Burgerparticipatie tijdens de coronaperiode

In de survey werd gevraagd op welke verschillende manieren burgers zich hebben geëngageerd om de coronacrisis aan te pakken en de impact ervan op de samenleving te verzachten. Hierbij werd gepeild naar zaken los van het individueel opvolgen van de door de overheid opgelegde maatregelen, zoals social distancing. Meer specifiek kregen de respondenten de vraag hoe vaak ze onderstaande zaken hadden gedaan tijdens de periode sinds 13 maart (de dag waarop de Belgische overheid strikte maatregelen afkondigde tegen de verspreiding van het coronavirus). Respondenten konden antwoorden met behulp van een 5-punt Likertschaal, gaande van *nooit (1)* tot *heel vaak (5)* ⁴.

Tabel 2 Burgerparticipatie - Protestparticipatie en consumentisme

	Gemiddelde (SD)	Respondenten die aangaven dit gedaan te hebben, n (%)
Bewust bij lokale handelaars gekocht om hen te steunen tijdens de coronacrisis	3,65 (1,12)	6682 (93,5%)
Bewust aankopen of activiteiten uitgesteld tot na de coronacrisis om lokale winkels, horeca,... te steunen	3,12 (1,36)	5804 (81,2%)
Een (online) petitie getekend in functie van de coronacrisis	1,27 (0,71)	1101 (15,4%)
Geprotesteerd of gestaakt tijdens uw job (bv. omdat uw werkgever onvoldoende maatregelen neemt om het personeel te beschermen tegen het coronavirus)	1,09 (0,41)	418 (5,8%)

Uit bovenstaande tabel blijkt dat steun aan lokale handelaars veruit de meest voorkomende vorm van burgerparticipatie is tijdens de coronaperiode. 93,5% van de respondenten gaf aan bewust bij lokale handelaars aankopen te hebben gedaan, terwijl 81,2% bewust aankopen heeft uitgesteld tijdens de lockdown om nadien aankopen bij lokale handelaars te kunnen doen. Een iets minder grote groep ondertekende een petitie in functie van de coronacrisis (15,4%). 5,8% van de steekproef gaf ten slotte aan te hebben gestaakt of geprotesteerd tijdens hun job sinds 13 maart.

⁴ De 12 items gebruikt voor het meten van burgerparticipatie tijdens de coronaperiode zijn gebaseerd op het werk van Theocharis & van Deth (2018).

Tabel 3 Burgerparticipatie - Solidariteitsacties

	Gemiddelde (SD)	Respondenten die aangaven dit gedaan te hebben, n (%)
Boodschappen gedaan voor iemand die dit zelf niet kon door de coronamaatregelen	2,19 (1,30)	3925 (54,9%)
Geld, voedsel of materiaal gedoneerd in functie van de coronacrisis.	1,57 (0,93)	2276 (31,8%)
Bijgedragen aan het maken van materiaal tijdens de coronacrisis (bv. naaien van mondmaskers, 3D-printen van beademingstoestellen,...)	1,59 (1,09)	1937 (27,1%)
Deelgenomen aan een (digitale) vergadering om aan oplossingen te werken voor de coronacrisis (bv. hackaton, buurtvergadering,...).	1,30 (0,81)	1081 (15,1%)

Wat betreft het participeren in solidariteitsacties, deed ongeveer de helft van de respondenten reeds boodschappen voor iemand anders tijdens de coronaperiode. Ook gaf ongeveer een derde van de respondenten aan bijgedragen te hebben aan het maken van materiaal, zoals mondmaskers, of iets gedoneerd te hebben in functie van de coronacrisis. Tenslotte gaf ongeveer 15.1% van de respondenten aan deel te hebben genomen aan een vergadering om mee te werken aan oplossingen voor de coronacrisis, zoals een hackathon of een digitale buurtvergadering.

Tabel 4 Burgerparticipatie - Participatie via Hoplr

	Gemiddelde (SD)	Respondenten die aangaven dit gedaan te hebben, n (%)
Hoplr gebruikt om je hulp of diensten aan te bieden aan anderen tijdens de coronacrisis (bv. aanbieden om boodschappen te doen)	1,30 (0,72)	1302 (18,2%)
Hoplr gebruikt om anderen aan te sporen de maatregelen rond het coronavirus op te volgen (bv. door te posten, delen of reageren)	1,23 (0,64)	1048 (14,7%)
Hoplr gebruikt om publiek je mening te uiten over hoe de regering omgaat het coronavirus (bv. door te posten, delen of reageren)	1,22 (0,62)	986 (13,8%)
Hoplr gebruikt om anderen te informeren over de coronacrisis (bv. nieuwe maatregelen delen, fake news signaleren,...)	1,20 (0,58)	884 (12,4%)

De vragenlijst ging verder na hoe het online buurtnetwerk Hoplr werd gebruikt voor verschillende vormen van burgerparticipatie. Hierbij zien we duidelijk dat Hoplr voornamelijk beschouwd wordt als een platform om lokaal goederen en sociale steun uit te wisselen, eerder dan als een kanaal voor politieke meningsuiting. Ongeveer een vijfde van de respondenten gaf aan dat ze Hoplr reeds hadden gebruikt om hun hulp of diensten aan te bieden tijdens de coronacrisis. 13,8% van de respondenten gaf aan hun mening te hebben geuit over de politieke aanpak van de coronacrisis via Hoplr. Ook werd Hoplr gebruikt om anderen aan te sporen om de coronamaatregelen te volgen (14,7%) en om anderen te informeren over de crisis (12,4%).

Verklarende factoren burgerparticipatie

Op basis van onze vragenlijst kon ook worden nagegaan welke factoren bijdragen aan het al dan niet stellen van bepaalde participatieve handelingen tijdens de coronaperiode. Enerzijds werden een aantal socio-demografische factoren in rekening gebracht, anderzijds bekeken we de rol van nieuwsconsumptie⁵, politieke discussie⁶, maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel⁷, de mate van lokale sociale integratie⁸ en het gebruik van online buurtnetwerk Hoplr⁹.

Protest en consumentisme

Respondenten die frequenter nieuws consumeren en politiek bediscussiëren onder familie, vrienden en kennissen, en die een hoger lokaal gemeenschapsgevoel hebben, zijn meer geneigd om lokale handelaars, nu of in de toekomst, te ondersteunen. Bovendien zijn ze eerder vrouwelijk en, opvallend, zijn ze over het algemeen, minder geïnteresseerd in politiek. Bovendien, zijn ze ook eerder geneigd om, in het algemeen, buurtinformatie op Hoplr te delen.

⁵ Nieuwsconsumptie werd gemeten door aan de respondenten 12 verschillende nieuwsbronnen, zowel online als offline, voor te leggen. Hen werd gevraagd hoe vaak ze gemiddeld genomen elk van deze bronnen raadplegen tijdens de coronaperiode (1 = nooit; 6 = meerdere keren per dag) (Fletcher & Park, 2017).

⁶ Politieke discussie werd als volgt bevestigd: "Hoe vaak heeft u sinds de start van de coronaperiode op 13 maart een discussie gevoerd over de coronacrisis, zowel face-to-face als telefonisch, via videocalls of via chatdiensten als Whatsapp?". De respondenten beoordeelden deze vraag voor familie en gezin, vrienden, collega's en burens op een schaal van nooit (1) tot heel vaak (5).

⁷ Maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel werd bevestigd aan de hand van de *civic attitudes scale* (Doolittle & Faul, 2013).

⁸ Lokale sociale integratie werd in kaart gebracht aan de hand van lokaal lidmaatschap en gemeenschapsgevoel. Om lidmaatschap van lokale verenigingen te meten, werden aan de respondenten gevraagd of ze het afgelopen jaar hadden deelgenomen aan een activiteit of vergadering van enkele organisaties, zoals een buurtvereniging of een lokale afdeling van een politieke partij of vereniging. Gemeenschapsgevoel werd bevestigd aan de hand van de *sense of community scale* (Buckner, 1988), bestaande uit vijf stellingen die konden worden beantwoord met een 5-punt Likertschaal (gaande van helemaal niet tot helemaal wel). Een voorbeeld stelling is hier "Ik voel me verbonden met deze buurt".

⁹ Aan de respondenten werd gevraagd aan te geven hoe vaak ze, gemiddeld genomen, Hoplr gebruiken. Antwoorden werden geregistreerd aan de hand van een 6-punt Likert schaal, gaande van zelden of nooit tot meer dan 3 uur per dag.

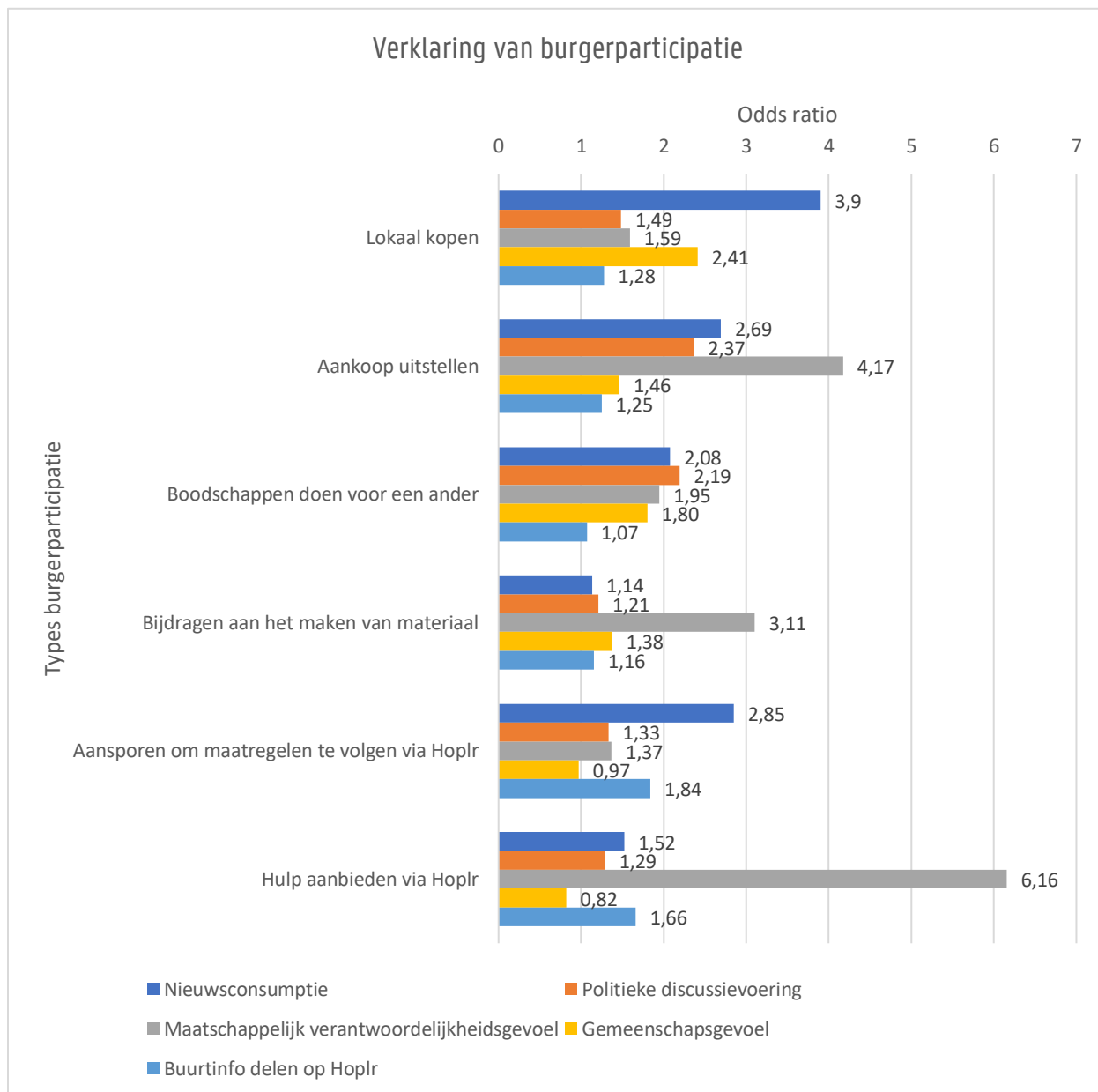
Solidariteitsacties

Het participeren in solidariteitsacties, in de vorm van inkopen doen voor anderen, ligt hoger bij die respondenten die vaker discussies voeren over de coronacrisis met anderen en frequenter nieuws consumeren. Tegelijk zien we ook dat een lokale verankering, in de vorm van een lokaal gemeenschapsgevoel en lidmaatschap van lokale verenigingen, een belangrijke bijdrage heeft bij het stellen van dit gedrag. Opvallend is dat dit gedrag frequenter gesteld wordt door mensen met een lager opleidingsniveau en een lager gezinsinkomen. Tenslotte zien we ook dat het helpen van anderen met inkopen samenvalt met het bijdragen aan het Hoplr buurtnetwerk in de vorm van informatie delen en ondersteunend consumeren, zij het in beperkte mate.

Het maken van materiaal zoals mondmaskers lijkt voornamelijk een activiteit voor vrouwen met een groter maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel. Opnieuw is ook hier de lokale verankering van belang, met een hogere kans op het stellen van dit gedrag onder die respondenten met een hoger gemeenschapsgevoel en een uitgebreidere deelname aan het lokale verenigingsleven. Opvallend is opnieuw dat het eerder mensen uit de lagere inkomenscategorieën zijn die materiaal gaan maken. Tenslotte zijn het ook hier opnieuw die mensen die meer informatie delen op het buurtnetwerk die meer geneigd zijn om bij te dragen aan het maken van materiaal tijdens de coronaperiode.

Participatie via Hoplr

Respondenten met een lager opleidings- en inkomensniveau, die frequenter nieuws consumeren en over het algemeen meer buurtinfo delen op Hoplr hebben een hogere kans om anderen te gaan aansporen via Hoplr om de corona maatregelen te volgen. Tegelijk zijn het ook respondenten met een lager opleidings- en inkomensniveau, frequentere nieuwsconsumptie, hoger lidmaatschap, en vooral een hoger maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel die via Hoplr hun hulp aan anderen gaan aanbieden.

Nota 1 - De odds ratio geeft aan in welke mate de kans op participatie wijzigt bij een toename van één eenheid in de verklarende variabele (bv. nieuwsconsumptie). Bv. nieuwsconsumptie werd gemeten op een schaal van 1 tot 5. Iemand met een score van 4, is 3,9 keer meer waarschijnlijk om lokale aankopen te doen, dan iemand met een nieuwsscore van 3.

Nota 2 - Een odds ratio groter dan 1 beschrijft een positieve relatie, terwijl een odds ratio kleiner dan 1 wijst op een negatieve relatie tussen de verklarende variabele en de participatievorm.

4. Collectieve effectiviteit

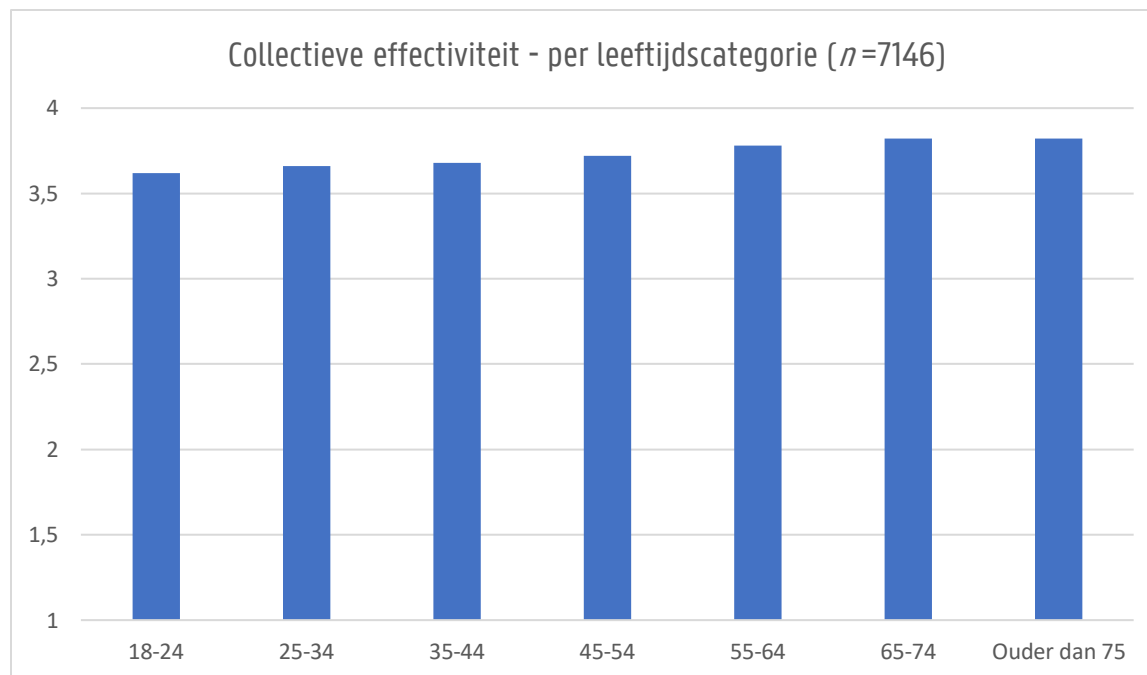
De vragenlijst peilde ook naar de gepercipieerde collectieve effectiviteit van de respondenten ten aanzien van de coronacrisis. Algemeen verwijst collectieve effectiviteit naar het geloof van een individu om samen met anderen collectieve doelstellingen te bereiken, of om als groep verandering te weeg te brengen (Bandura, 1977, 1982). Meer specifiek ging onze vragenlijst na in welke mate de respondenten geloofden in de mogelijkheid van burgers om de coronacrisis aan te pakken. Aan de respondenten werden vier stellingen voorgelegd, met volgende vraagstelling: *“In welke mate bent u ervan overtuigd dat wij als burgers in de samenleving de volgende zaken kunnen verwezenlijken?”*. De antwoorden werden geregistreerd door middel van een 5-punt Likertschaal, gaande van *helemaal niet (1)* tot *helemaal wel (5)*.

Tabel 5 Collectieve effectiviteit

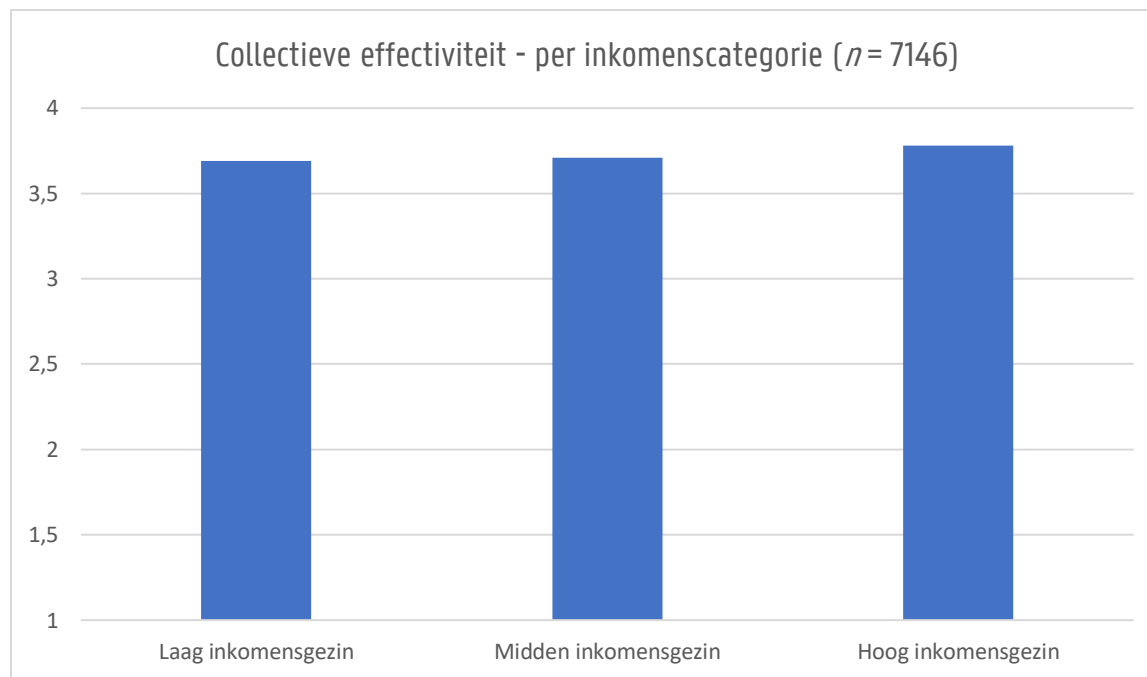
Stelling	Gemiddelde (SD)	Aantal respondenten die 'eerder wel' en 'helemaal wel' aangaven (aantal/%)
De impact van de huidige coronacrisis verzachten	4,04 (0,82)	5946 (83,2%)
De huidige coronacrisis aanpakken	3,98 (0,85)	5816 (81,4%)
De negatieve gevolgen van de huidige coronacrisis beperken	3,87 (0,93)	5401 (75,6%)
De huidige coronacrisis oplossen	3,12 (1,12)	2965 (41,5%)

Zoals kan worden afgeleid uit bovenstaande de tabel, lijken de respondenten vrij positief te staan tegenover de mogelijkheid van burgers om een rol te spelen in de aanpak van het coronavirus. Het gemiddelde van alle items die collectieve effectiviteit meten, is immers 3,75. Ruim vier op vijf geeft aan ervan overtuigd te zijn dat we als burgers de coronacrisis kunnen aanpakken en de impact ervan kunnen verzachten. 75,6% van de respondenten gelooft dat we de negatieve gevolgen van de crisis minstens kunnen beperken, terwijl een iets minder grote groep gelooft in de oplosbaarheid van de crisis dankzij de burgers (41,5%).

Leeftijd en collectieve effectiviteit

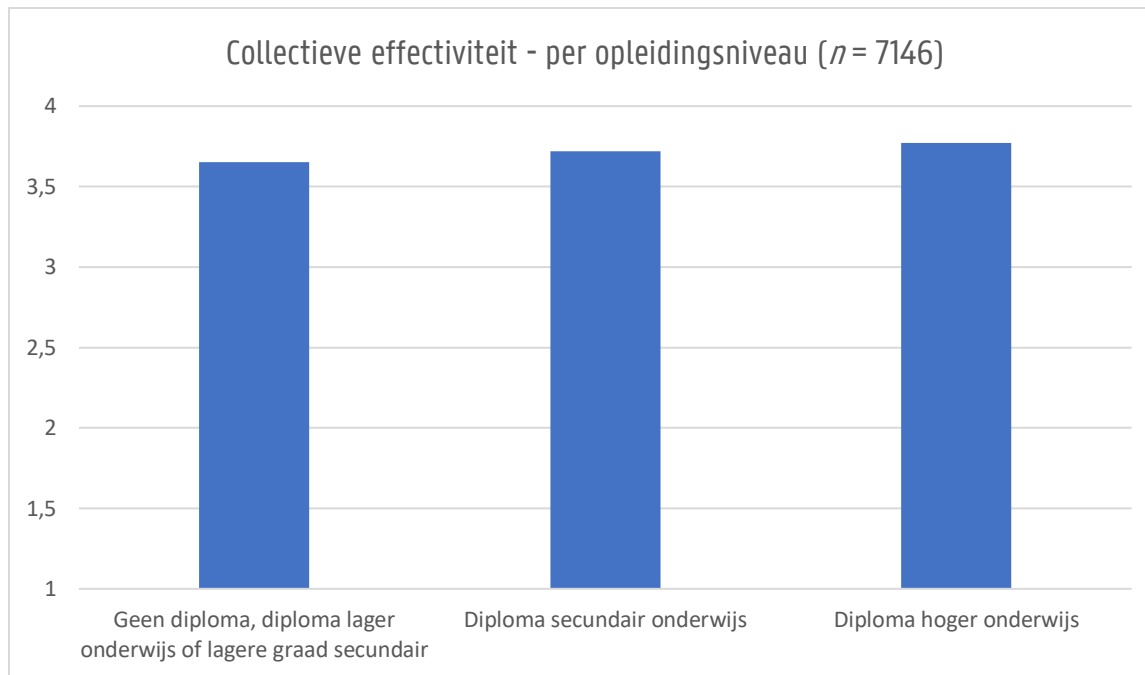

Zoals kan worden afgeleid uit de grafiek, rapporteerden de respondenten gemiddeld een hogere collectieve effectiviteit naarmate men ouder was. Meer bepaald, verschilden de oudste drie leeftijdscategorieën telkens statistisch significant van de categorieën 25-34 jaar en 35-44 jaar. Ondanks de relatief kleine verschillen in de gemiddelden, lijken oudere respondenten meer te geloven in het potentieel van burgers om de coronacrisis aan te pakken en de negatieve gevolgen van het virus op de samenleving te verzachten.

Inkomen en collectieve effectiviteit

Ook beschikbaar inkomen lijkt een rol te spelen in de gepercipieerde collectieve effectiviteit. Gemiddeld rapporteerden respondenten uit een hoog inkomensgezin een significant hogere collectieve effectiviteit dan laag of midden inkomensgezinnen. Opnieuw moet wel worden opgemerkt dat het gaat om zeer kleine verschillen tussen de gemiddelden van de verschillende groepen.

Opleidingsniveau en collectieve effectiviteit

Uit onze analyses blijkt ook dat de gepercipieerde collectieve effectiviteit verschilt naargelang iemands opleidingsniveau. Meer specifiek vonden we statistisch significante verschillen tussen personen met een diploma hoger onderwijs en personen met een lager diploma (zowel geen diploma, als diploma lager onderwijs en secundair onderwijs). Hierbij lijken personen met een hoger diploma gemiddeld meer te geloven in de mogelijkheid van burgers om de coronacrisis samen aan te pakken dan personen met een lager diploma.

5. Sociale steun tijdens coronaperiode

Twee specifieke soorten sociale steun werden bevraagd in de vragenlijst. Enerzijds *gepercipieerde sociale steun*¹⁰ tijdens de coronaperiode, en anderzijds *ontvangen sociale steun* tijdens de coronaperiode.

Gepercipieerde sociale steun

Aan de respondenten werd gevraagd in welke mate ze verwachtten dat ze tijdens de coronaperiode op anderen konden rekenen voor zowel praktische hulp (zoals boodschappen doen), als emotionele steun (bijvoorbeeld wanneer men nood heeft aan een gesprek of advies). Tegelijk werd ook gepeild naar de mate waarin de respondenten het gevoel hadden dat ze tijdens de coronaperiode via Hoplr hulp zouden kunnen krijgen. Respondenten konden antwoorden aan de hand van een vijfpuntenschaal, gaande van *helemaal niet (1)* tot *helemaal wel (5)*.

Tabel 6 Gepercipieerde sociale steun

<i>In welke mate verwacht u dat u tijdens de coronaperiode op anderen kan rekenen ...</i>	Gemiddelde (SD)	Aantal respondenten die 'eerder wel' en 'helemaal wel' aangaven (aantal/%)
Wanneer u wegens ziekte bedlegerig bent	3,81 (1,08)	3359 (73,7%)
Wanneer u naar de dokter moet	3,60 (1,20)	2935 (64,9%)
Bij het bereiden van een maaltijd wanneer u dit door omstandigheden niet kan	3,66 (1,17)	3051 (67,2%)
Om boodschappen te doen indien u dit zelf niet kan	3,94 (1,05)	3409 (78,8%)
Om aan mondmaskers te geraken	3,63 (1,26)	2735 (66%)
Wanneer u nood heeft aan een gesprek	3,86 (1,09)	2995 (73%)
Wanneer u nood heeft aan advies	3,80 (1,07)	3218 (71,7%)

¹⁰ Gepercipieerde steun werd gemeten aan de hand van een aangepaste schaal gebaseerd op de *Social Support Survey* (Sherbourne & Stewart, 1991).

Tabel 7 Gepercipieerde steun via Hoplr

<i>In welke mate heeft u het gevoel dat u tijdens de coronaperiode via Hoplr hulp zou kunnen krijgen ...</i>	Gemiddelde (SD)	Aantal respondenten die 'eerder wel' en 'helemaal wel' aangaven (aantal/%)
Wanneer u wegens ziekte bedlegerig bent	2,86 (1,15)	2132 (34,1%)
Wanneer u naar de dokter moet	2,82 (1,14)	2004 (32%)
Bij het bereiden van een maaltijd wanneer u dit door omstandigheden niet kan	2,85 (1,14)	2027 (32,8%)
Om boodschappen te doen indien u dit zelf niet kan	3,18 (1,17)	2953 (49,4%)
Om aan mondmaskers te geraken	3,30 (1,16)	3067 (53,5%)
Wanneer u nood heeft aan een gesprek	2,77 (1,15)	1818 (30%)
Wanneer u nood heeft aan advies	2,87 (1,15)	2149 (34,6%)

Voor elk van de bevraagde types corona-gerelateerde steun, geeft een groot merendeel van de respondenten aan dat ze verwachten op anderen te kunnen rekenen tijdens de coronaperiode. Het gaat hier zowel om praktische steun (zoals wanneer men zelf geen boodschappen meer kan doen wegens covid-19) als om emotionele steun (zoals wanneer men nood heeft aan een gesprek of advies). Tegelijk geeft ook ongeveer een derde van de respondenten aan dat ze het gevoel hebben via Hoplr hulp te kunnen krijgen wanneer ze ziek zijn (34,1%), naar de dokter moeten (32%) of nood hebben aan een gesprek (30%). Daarnaast heeft ongeveer de helft van de respondenten het gevoel via Hoplr hulp te kunnen krijgen voor hun boodschappen (49,4%) of om aan een mondmasker te geraken (53,5%).

Verklarende factoren gepercipieerde sociale steun

Op basis van onze vragenlijst kon ook worden nagegaan welke factoren bijdragen aan het meer of minder ervaren van sociale steun tijdens de coronaperiode. Enerzijds werden een aantal socio-demografische factoren in rekening gebracht, anderzijds bekeken we de rol van sociale netwerkgroottes¹¹, gebruik van online buurtnetwerk Hoplr¹², lidmaatschap van lokale verenigingen¹³, en een lokaal gemeenschapsgevoel¹⁴.

Op basis van een hiërarchische regressieanalyse¹⁵ blijken elk van de inbegrepen socio-demografische factoren, alsook sociale netwerkgroottes, gebruik van online buurtnetwerk Hoplr, lidmaatschap van lokale verenigingen en gemeenschapsgevoel significante voorspellers van gepercipieerde steun tijdens de coronaperiode. De belangrijkste voorspellers blijken bovendien leeftijd, sociale netwerkgroottes en lokaal gemeenschapsgevoel te zijn. Leeftijd is negatief geassocieerd met gepercipieerde steun, wat betekent dat ouderen minder denken op anderen te kunnen rekenen tijdens de coronaperiode. Verder blijken personen met een groter sociaal netwerk en een sterker gemeenschapsgevoel in hun buurt, ook een hogere gepercipieerde steun te rapporteren. Ook online gemeenschapsgevoel speelt een rol: verbondenheid met een online buurtnetwerk is positief geassocieerd met gepercipieerde steun. Opvallend is hoe de frequentie van Hoplr-gebruik negatief is geassocieerd met gepercipieerde steun.

Wanneer we kijken naar gepercipieerde steun via Hoplr, blijken geslacht, leeftijd, het hebben van een diploma hoger onderwijs, de omvang van het persoonlijk sociale netwerk, Hoplr-gebruik en beide maten voor gemeenschapsgevoel significante voorspellers te zijn. De sterkste voorspeller blijkt hier online gemeenschapsgevoel. Hoe meer mensen zich verbonden voelen met een online buurtnetwerk, des te meer ze het gevoel hebben dat ze via Hoplr steun zouden kunnen krijgen tijdens de coronaperiode. Daarnaast zijn ook het lokaal gemeenschapsgevoel en Hoplr-gebruik positief geassocieerd met gepercipieerde steun via Hoplr.

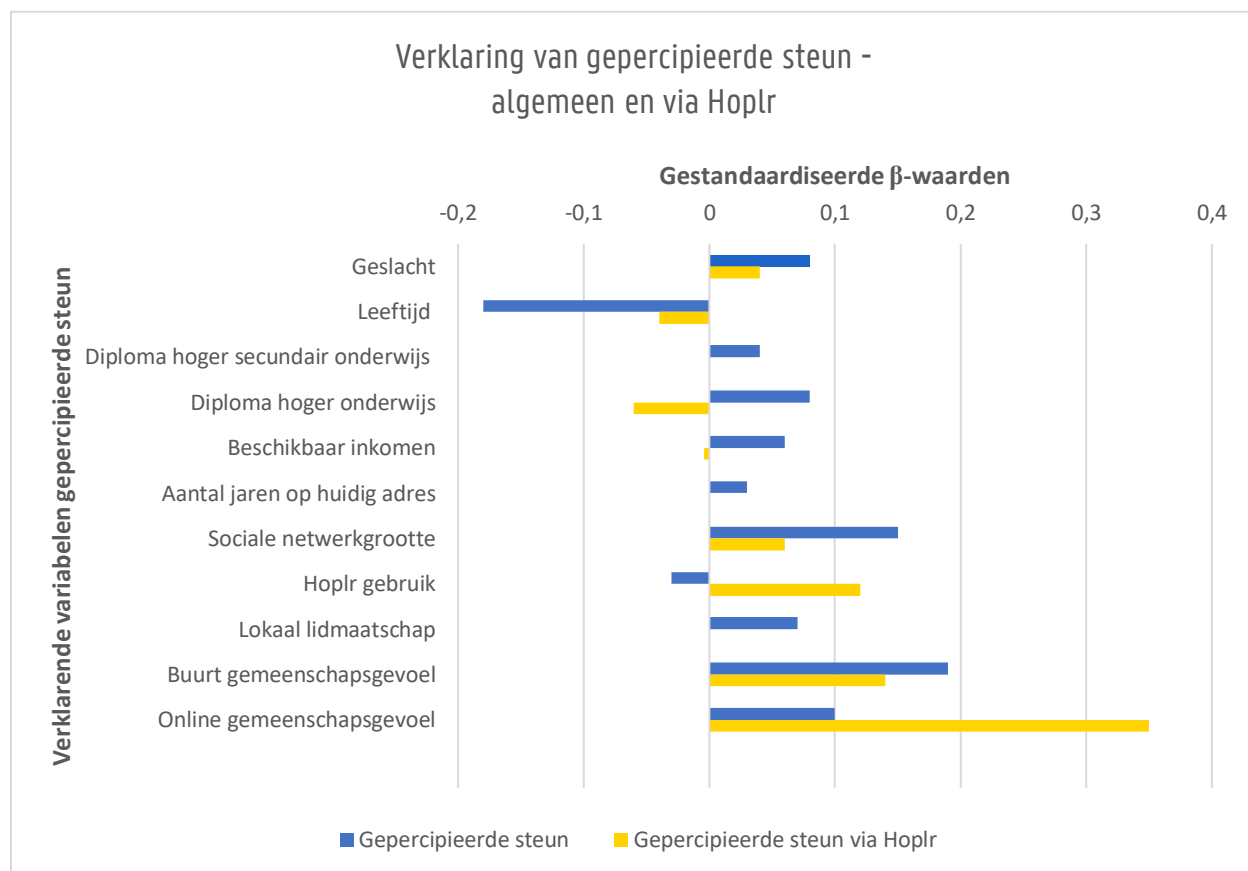
¹¹ Sociale netwerkgroottes werd gemeten door aan de respondenten te vragen met hoeveel personen in hun persoonlijk familie-, vrienden-, of kennissenkring ze belangrijke persoonlijke zaken konden bespreken. Respondenten konden een cijfer invullen.

¹² Aan de respondenten werd gevraagd aan te geven hoe vaak ze, gemiddeld genomen, Hoplr gebruiken. Antwoorden werden geregistreerd aan de hand van een 6-punt Likert schaal, gaande van zelden of nooit tot meer dan 3 uur per dag.

¹³ Om lidmaatschap van lokale verenigingen in kaart te brengen, werd aan de respondenten gevraagd of ze het afgelopen jaar hadden deelgenomen aan een activiteit of vergadering van enkele organisaties, zoals een buurtvereniging of een lokale afdeling van een politieke partij of vereniging.

¹⁴ Gemeenschapsgevoel werd bevestigd op twee manieren. Buurt gemeenschapsgevoel werd gemeten aan de hand van de *sense of community scale* (Buckner, 1988), bestaande uit vijf stellingen die konden worden beantwoord met een 5-punt Likertschaal (gaande van helemaal niet tot helemaal wel). Een voorbeeld stelling is hier "Ik voel me verbonden met deze buurt". Online gemeenschapsgevoel werd gemeten door de respondenten te vragen naar hun opinie over hun lokale Hoplr buurtnetwerk, opnieuw aan de hand van een 5-punt Likertschaal. De finale maat was een aangepaste schaal van de *microblog sense of community scale* (Hsu & Liao, 2014). Een voorbeeld stelling is hier "Ik vind de tijd die ik op de online groep spendeer waardevol".

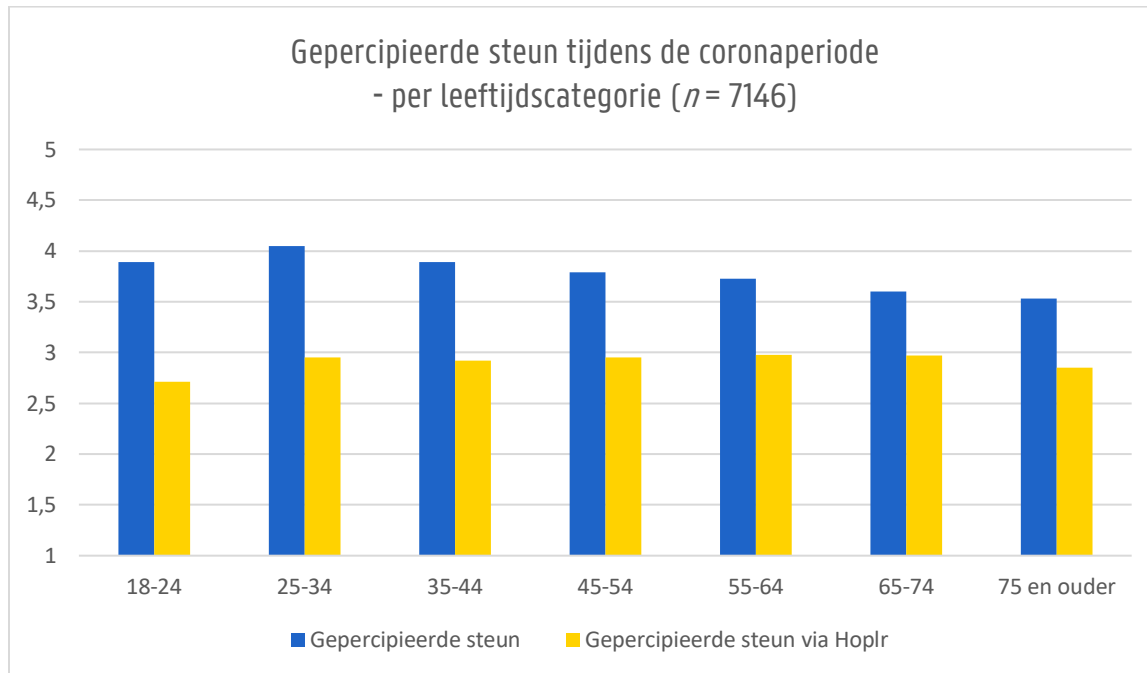
¹⁵ Voor deze set analyses werden 7 respondenten niet opgenomen. Het gaat hier om respondenten die bij de vraag "Wat is uw geslacht?" 'Andere' antwoordden. Omwille van het te klein aantal respondenten in deze groep, konden deze niet worden opgenomen voor de regressieanalyse.

Nota 1 – Gestandaardiseerde β -waarden geven een indicatie van het relatieve belang van een bepaalde variabele in het verklaren van de afhankelijke variabelen (gepercipieerde steun en gepercipieerde steun via Hoplr). Negatieve β -waarden wijzen op een negatief verband tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabele.

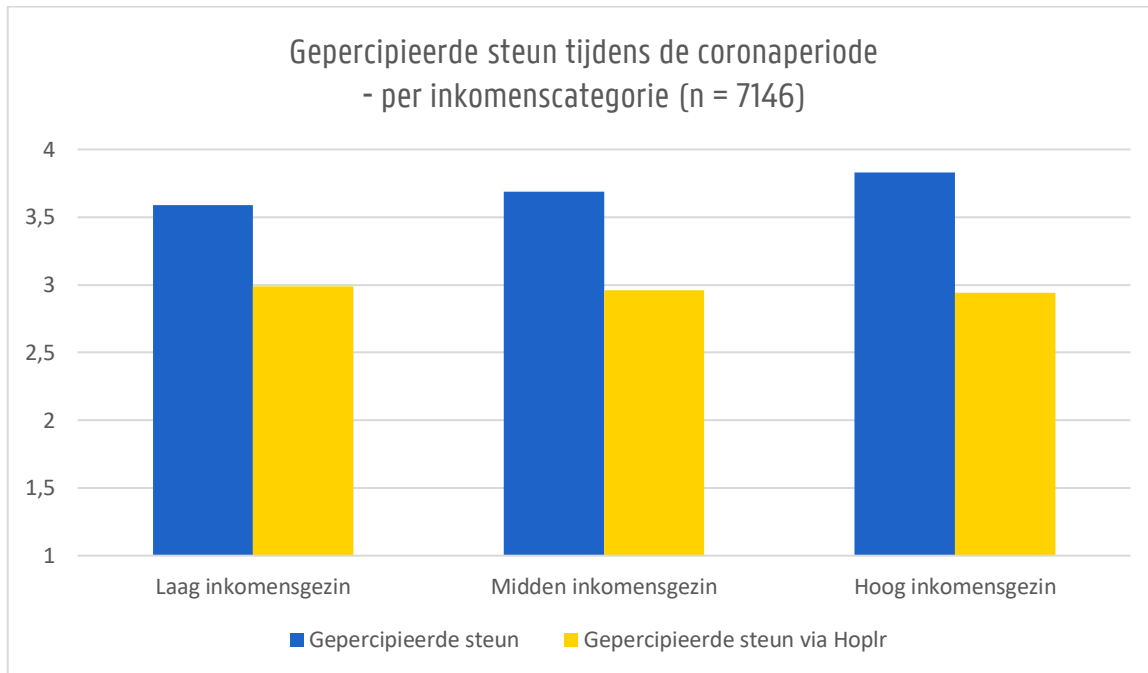
Nota 2 – Indien er geen statistisch significante associatie kon worden gevonden tussen een specifieke variabele en gepercipieerde steun (algemeen en via Hoplr), dan werd deze uit de grafiek gelaten.

Leeftijd en gepercipieerde sociale steun

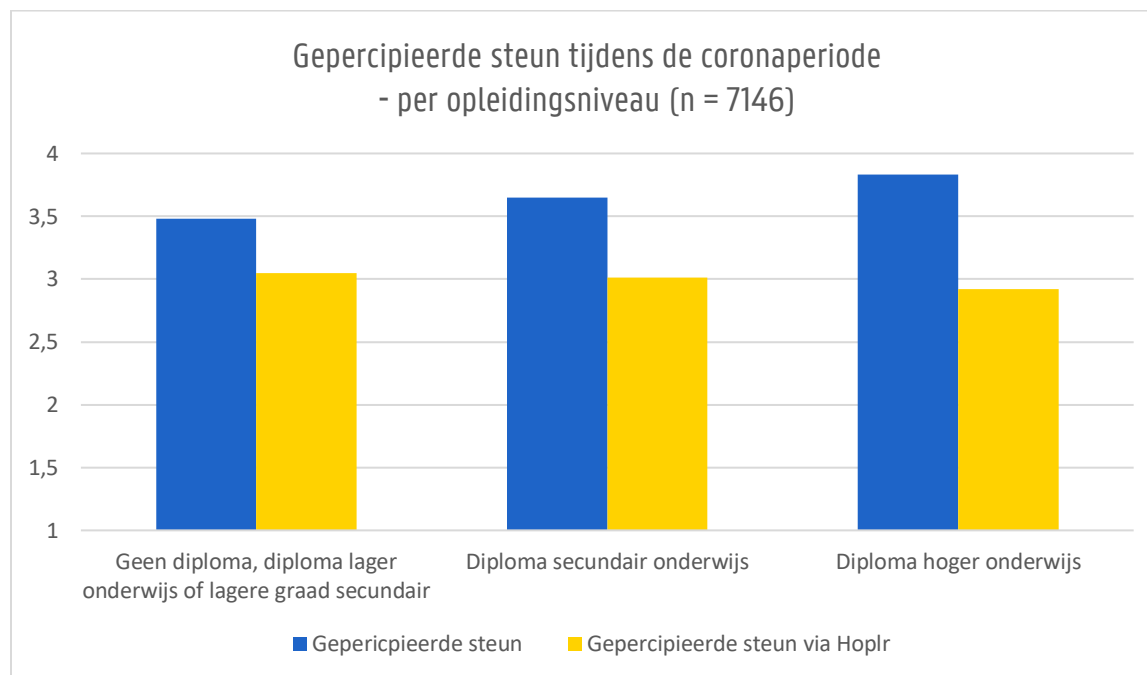
Uit een vergelijking van de verschillende leeftijdsgroepen blijkt dat naarmate men ouder wordt, de gepercipieerde steun tijdens de coronaperiode daalt. Zo verschilt de categorie 25-34 jaar significant van elk van de oudere leeftijdscategorieën. Tegelijk verschillen ook de oudste twee leeftijdscategorieën significant van elke van de jongere leeftijdscategorieën, behalve de jongste. Er werd echter geen significant verschil gevonden tussen de leeftijdsgroepen wat betreft de mate waarin men het gevoel heeft dat men via Hoplr steun zou kunnen verkrijgen.

Inkomen en gepercipieerde sociale steun

Onze analyses tonen aan hoe gezinnen met een hoger beschikbaar inkomen gemiddeld meer het gevoel hebben dat ze op anderen kunnen rekenen voor steun tijdens de coronaperiode, dan mensen met een lager inkomen. Tegelijk kon er geen significant verschil worden gevonden voor Hoplr-gerelateerde steun tussen de verschillende inkomenscategorieën. Hoewel een diepgaandere analyse op zijn plaats is, lijkt het erop dat online buurtnetwerken zoals die op Hoplr bestaan een egaliserende werking hebben ten aanzien van gepercipieerde sociale steun wanneer we naar inkomen kijken.

Opleidingsniveau en gepercipieerde sociale steun

Uit bovenstaande grafiek blijkt dat de gepercipieerde steun ook verschilt naargelang opleidingsniveau. Algemeen hebben personen met een hoger diploma gemiddeld meer het gevoel op anderen te kunnen rekenen tijdens de coronaperiode voor corona-gerelateerde hulp en sociale steun. Deze verschillen waren bovendien statistisch significant voor elk van de vergeleken groepen. Daarnaast blijken personen met een lager opleidingsniveau (zowel personen zonder diploma als met een diploma lager en secundair onderwijs) gemiddeld meer het gevoel te hebben dat ze via Hoplr beroep steun kunnen verkrijgen, dan mensen met een diploma hoger onderwijs.

Ontvangen sociale steun

Naast gepercipieerde steun, peilde de vragenlijst ook naar ontvangen sociale steun tijdens de coronaperiode. Specifiek werd gevraagd van welk type sociale relaties de respondenten al dan niet reeds steun hadden verkregen bij praktische of emotionele moeilijkheden. Ook hier werd gepeild naar de rol die het sociale buurtnetwerk Hoplr speelde in de eventuele verkregen steun. Onderstaande tabel geeft weer hoeveel respondenten aangaven steun te hebben verkregen via de aangegeven personen en via Hoplr. Belangrijke kanttekening hierbij is dat het verkrijgen van sociale steun in het algemeen, maar in het bijzonder via een sociale media platform als Hoplr, vraag gedreven is. Met andere woorden, respondenten die geen steun nodig hadden, hebben er dan ook niet omgevraagd.

Tabel 8 Ontvangen sociale steun

Van welke van onderstaande personen heeft u sinds de start van de coronaperiode steun verkregen bij praktische of emotionele moeilijkheden?	n (%)
Een familielid	6015 (84,2%)
Een vriend	5230 (73,2%)
Een collega	2958 (41,4%)
Een naaste buur (iemand die naast je woont)	2842 (39,8%)
Iemand uit jouw buurt (geen naaste buur)	2079 (29,1%)

6. Afsluiting

Dit rapport presenteerde resultaten van een surveyonderzoek in België dat liep van 8 tot en met 17 mei 2020. De survey werd afgenomen bij 7146 gebruikers van het online buurtnetwerk Hoplr, afkomstig uit 250 willekeurig geselecteerde Vlaamse buurten. Dit onderzoek had als doelstelling burgerparticipatie en sociale steun tijdens de coronaperiode onder gebruikers van het online buurtnetwerk Hoplr in kaart te brengen. Uit ons onderzoek bleek hoe de respondenten op diverse manieren actie ondernamen om de verspreiding van het virus tegen te gaan en collectief bij te dragen aan het **'afvlakken van de curve'**. Vormen van 'consumentisme', zoals het steunen van lokale handelaars, waren veruit de meest voorkomende vormen van burgerparticipatie. Ook online buurtnetwerk Hoplr speelde een rol in diverse vormen van burgerparticipatie, zij het minder frequent. Uit ons onderzoek blijkt hoe nieuwsconsumptie en maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel een belangrijke rol spelen in burgerparticipatie, maar ook lokale sociale integratie zoals lidmaatschap van lokale verenigingen en een sterk lokaal gemeenschapsgevoel.

Verder wijzen de resultaten van ons onderzoek erop dat niet iedereen tijdens deze periode evenveel sociale steun ervaart. Met name ouderen, personen uit een lagere inkomensklasse en personen met een lager opleidingsniveau blijken minder het gevoel te hebben dat ze op anderen kunnen terugvallen tijdens de coronaperiode. Tegelijk lijkt Hoplr een egaliserende werking te hebben ten aanzien van gepercipieerde sociale steun wanneer we kijken naar leeftijd, inkomen en opleiding. Zo hebben personen met een lager diploma namelijk meer het gevoel dat ze via Hoplr hulp kunnen krijgen tijdens de coronaperiode dan personen met een hoger opleidingsniveau.

We hopen dat de resultaten van dit onderzoek informatief kunnen zijn voor zowel beleidsmakers als voor organisaties die inzetten op samenlevingsopbouw en burgerparticipatie.

Referenties

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122–147.
- Buckner, J. C. (1988). The development of an instrument to measure neighborhood cohesion. *American Journal of Community Psychology*, 16(6), 771–791.
- Clark, A. E., & Senik, C. (2010). Who compares to whom? The anatomy of income comparisons in Europe. *The Economic Journal*, 120(544), 573–594.
- Doolittle, A., & Faul, A. C. (2013). Civic engagement scale: A validation study. *Sage Open*, 3(3).
- Fletcher, R., & Park, S. (2017). The impact of trust in the news media on online news consumption and participation. *Digital Journalism*, 5(10), 1281–1299.
- Hagenaars, A. J. M., De Vos, K., & Asghar Zaidi, M. (1994). *Poverty statistics in the late 1980s: Research based on micro-data*.
- Hsu, C.-L., & Liao, Y.-C. (2014). Exploring the linkages between perceived information accessibility and microblog stickiness: The moderating role of a sense of community. *Information & Management*, 51(7), 833–844.
- Ponnet, K. (2014). Financial stress, parent functioning and adolescent problem behavior: An actor–partner interdependence approach to family stress processes in low-, middle-, and high-income families. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(10), 1752–1769.
- Sherbourne, C. D., & Stewart, A. L. (1991). The MOS social support survey. *Social Science & Medicine*, 32(6), 705–714.
- Theocharis, Y., & van Deth, J. W. (2018). The continuous expansion of citizen participation: a new taxonomy. *European Political Science Review*, 10(1), 139–163.

Meer weten over ons onderzoek?

Contacteer ons:

Cato Waeterloos

T+32 489561700

Cato.Waeterloos@UGent.be

Jonas De Meulenaere

T+32 92646711

Jonas.DeMeulenaere@UGent.be

